

»néumnosti« umetnikovega ustvarjanja. Vrednote, oz. nevrednote imajo tu samo to vlogo, da ojačujejo, oz. zmanjšujejo soglašenost, oz. nesoglašenost idealnemu liku, ni pa le-ta soglašenost, oz. nesoglašenost z ozirom na svoj obstoj od njih zavisna.

Iz tega razloga tudi neposredno vplivanje na stopnjo lepote in grdote ni z ozirom na svoj obstoj zavisno od prvega posrednega vplivanja na stopnjo lepote in grdote. Vloga prvega posrednega vplivanja na stopnjo lepote in grdote je le v tem, da neposredno vplivanje na stopnjo lepote in grdote, ki je z ozirom na svoj obstoj vezano na drugo posredno vplivanje na stopnjo lepote in grdote, ojačuje ali slabi.

Na vprašanje, v kakšnem razmerju so vsa tri orisana vplivanja med seboj, moramo tedaj takó-le odgovoriti: Neposredno vplivanje na stopnjo lepote in grdote je z drugim posrednim vplivanjem na stopnjo lepote in grdote v takem odnosu, da z njim stoji in pade, medtem ko ima prvo posredno vplivanje na stopnjo lepote in grdote le-to vlogo, da neposredno vplivanje na stopnjo lepote in grdote zdaj ojačuje zdaj slabi, ni pa neobhodno potrebno za njegov obstoj, kakor to velja o drugem posrednem vplivanju na stopnjo lepote in grdote. Drugačen pa je odnos prvega kakor drugega posrednega vplivanja na stopnjo lepote in grdote do neposrednega vplivanja na stopnjo lepote in grdote: Prvo kakor drugo posredno vplivanje na stopnjo lepote in grdote je namreč z neposrednim vplivanjem na stopnjo lepote in grdote v takim odnosu, da z njim stoji in pade. Obstoj prvega kakor drugega posrednega vplivanja na stopnjo lepote in grdote je tedaj že načelno pogojen po obstoju neposrednega vplivanja na stopnjo lepote in grdote.

VILKO NOVAK

NEKAJ O JEZIKU MIŠKA KRANJCA

Mišku Kranjcu je bilo usojeno, da se je kot prvi prekmurski Slovenec udeležil leposlovnega ustvarjanja v slov. knjižnem jeziku. Slovenska krajina, ki je bila do l. 1919. odmaknjena območju knjižne slovenščine, je uporabljala v tisku domače narečje in ga v majhni meri uporablja še danes. Že od začetka 18. stol. so prekmurski pisatelji iskali knjižne podobe svojemu narečju. Pri tem so jih vodili rodni govor, hrvatskokajkavski in slovenski literarni vplivi ter lastno iskanje. Tako se je izoblikoval tip knjižne prekmurščine, osnovane na osrednjem in severnem govoru. V pričetku 20. stol. je prišel v katoliški publicistiki do veljave južni govor, vedno bolj pa je naraščal v njej vpliv knjižne slovenščine. Tako so po križanju teh dveh elementov nastajale nove umetne oblike, kar je pokazal dr. Avg. Pavel (Nye-

lotudomány 1916). Danes pišejo prekmurski protestanti v arhaičnem jeziku starih pisateljev, katoličani pa v mešanici narečja in knjižnih oblik.

Tudi Miško Kranjec je pisal svoje prvence v narečju. Zanimivo je ugotoviti, kakšen delež je prinesel prvi leposlovec iz obrobne pokrajine v naš knjižni jezik in kakšen je njegov jezikovni ter stilistični izraz v celoti. Dosedanje ocene Kranjčevih del so premalo upoštevale jezikovno stran. Prve pomisleke glede njegovega sloga je izrazil Fr. Vodnik v uvodu v »Življenje«: »...da pisatelj zlasti v pogledu sintakse ali besednega reda v stavku ne obvlada književne slovenščine« (str. 8). Podobno je ugotovil J. Vidmar »njegov boj s knjižnim jezikom« (»Sreča na vasi« str. 10). Rabo številnih tujk je zavrnil Fr. Vodnik v DS 1394, str. 282.

Ogledati si hočemo jezik v Kranjčevih knjižnih delih, zajetih iz prekmurskega življenja. Upoštevanje krajših del te podobe ne izpremeni. Ugotoviti je treba, kaj je prinesel pisatelj novega v besednem zakladu, kakšen je vpliv narečja na njegovo sintakso in kakšna je pravilnost njegovega sloga vobče.

Kranjec je uvedel z novo snovjo tudi mnogo krajinskih izrazov iz prekmurskega oz. vzhodnoštajerskega narečja, ki jih doslej v glavnem v slovenski lepi knjigi ni še nihče uporabljal. Številne so te nove besede zlasti v prvih delih, ko je bila tudi pisateljeva snov še nova. V »Težakih« so take besede: marof (pristava, 5), rebrnice (dolge lestve, 5), kopanja (korito, 6), janka (krilo, 7), paščiti se (hiteti, 7 — tudi dolensko, rabi Župančič), pandúrje (biriči, 8), štrk (štoklja, 10), skalje (treske 16), silje (žito 22), ritvina (škopnik 38), kukarica (koruza 39), zdvojiti (obupati 40), na podoknih (51; Glonar v Kmetih!), k leti (prihodnje leto 51), gredno (zemlja za vrt 51), vrtanki (bel kruh za gostijo 52), priklet (veža 54), mladoženeč (ženin 58), ponjava (rjuha 59), pozvačin (kdor vabi na gostijo 60), družban (drug 60), posnehâlja (posnašnica 69). — V »Življenju« piše: razgon (razor 15), prèiti (poginiti 15), gujčeki (prasci 17), kolnik (kolovoz 21), svetei (32), svetki (36), dečko (fant 42), kukarišče (koruznica 45), na priliko (na primer 46), pojeta (prehodni prostor med hišo in gospodarskim poslopjem 49), krmljenik (prašič, ki ga rede 57), komen (klop ob peči 61), kisilák (sir 66), žganica (67), stopâji (koraki 67), nogàča (noga pri mizi i. dr. 72), gibanica (jed 73), polâžič (kolednik 74), protolešnji (pomladni 90), postenj (v Osi življenja: podstenje; 111), dničen (ravninski 114), šerjê (močvirna trava 115), režki (odprtine 120), čêsati se (klati se 135) izice polêkati (trнке nastavlјati 140), grudje (142), krtovinjek (krtina 142), podjedci (črvi 143), zapisovanje (zaroka 155), petnjek (sod 168), bratva (trgatev 171), stvar (živina 178), sprevajâti (spremlјati 194), zdolc (vzhodni veter 203) cmudje (trava 208), vratnice (ozare 209; v Osi življenja napačno: na vratnica 175), vdiljen (vzdolž 210). — V zbirki »Sreča na vasi« so novi izrazi: tetica (teta 23), krstitki (krstna gostija 31), pomelaj (kdor melje 60). — Mnogo manj krajinskih besed vsebuje »Pesem cestec«: strahé (strahove 11), šáliti (žaliti 17), na zádevi (v napotje 17), križi (kupi žita 37), zápihi (zameti 37), naníziti se (prikloniti se 41), zasunila je dveri (zapahnila 72), bogátec (116), zmaz (ilovnat omet 135). — Malokrajinskega značaja je tudi v »Osi življenja«: tikvinje (bučna trava 34), mačahejk (rdeča detelja 34), racák (50), ogrizoval (obre-

koval 64), oddihavati si (76), gibice (močnata jed 93), prevdaril je žlico (izbil 109), čuska (klofuta 161), ščapica (oščep, 161) ošepiti (objeti 162), vtegnil (iztegnil 171), postat (kos njive 177), zálož (založaj 199), brisača (249), tesnoča (251) itd.

Iz narečja je vzel pisatelj tudi take zveze: v jesen (jeseni, Težaki 27); k čemu (čemu, ib. 59); saj pa (ib. 49); me je došla pečenka (bil sem je deležen (ib. 49); sčista (Os življ. 142); zlasti pa se mnogokrat ponavlja hrvaška raba: za nekaj let (čez —, Tež. 14), za teden dni (ib. 40), za dve, tri leta (Os življ. 103) itd. To moti že radi tega, ker rabi pisatelj tudi pravilno zvezo: za dve leti (Os življ. 241); včasih piše tudi »čez« (Življ. 107).

Kakor je sprejem krajinskih izrazov obogatitev knjižnega jezika in daje pisateljevemu slogu posebno zanimivost, tako pa motijo v kmečki povesti mnoge tujke. Poleg takih iz ljudskega govora: béroš (grajski hlapec, Tež. 5), marof (ib.), table (ib. 39), akôv (Življ. 68, polovnjak) itd. barátje (menihi Pes. ceste 133), ki so upravičene, se vrstijo: ironično (Tež. 21, 24 itd.), problem (ib. 44), monotonost (ib. 45), gesta (ib. 71), realnost (ib. 72, 77), resignacija (ib. 74), cinično (ib. 44), forum (Življ. 103), patetično (ib. 88), masa (ib. 183) itd. v vseh delih. Tujke rabi pisatelj zlasti takrat, kadar zaide iz epičnega pripovedovanja v razmišljanje; nestvarna je raba tujk posebno tedaj, kadar jih rabijo kmečke osebe (n. pr. naivno, Os življ. 213, 250).

Proti pravilnosti knjižnega jezika greši pisatelj v takih-le pravopisnih in sintaktičnih primerih: so se posedli (Težaki 5); govedo, ki... ji (ib. 6); prsa (ib. 12, prsi 19!); z vedro (ib. 19, 21); za en trenotek (ib. 26); sonce je vsinilo (ib. 39); se je namrznil (ib. 73); ovaden (ib. 75); goveda, da bi je pasel (ib. 76); zato (:za to, ib. 82); z voli (ib. 45); nek (ib. 45); premislil na posledice (ib. 62); o otrokih (ib. 67, 85); na ustah (Življenje 15); pred ničemer (ib. 132); izstisnilo (ib. 135); ni poslušala tem razgovorom (ib. 156); poveta (182) itd. Skrbneje sta pregledani knjigi »Pesem ceste« in »Os življenja«, toda v zadnji so ostale še take napake: ki jo že mnogo let ni prepeval (19); ki se jo je... veselil (72); isti primer še na str. 113, 136, 145, 147, 157; pomolženi (92); grizti (68); na vratnica (prav: vratnice, 175); obogatil (148); pri vama (219); buljijo (238) itd. Slabe so take primere :(večerna) zarja seže jutranji v roko (Težaki 12); se jim je brala iz oči gesta (ib. 70) itd.

Najbolj pa je značilen za slog prvih Kranjčevih del besedni red in prehod stavka v stavek. Taki stilistično ponesrečeni stavki so n. pr. ...zanjo ni bilo drugega sveta, razen te tesne sobe, ...misel na ... kruh (Težaki 27); zato je bil njen obraz top..., njene oči hladne (ib. 27). Samo bo morda lep spomin ostal... (ib. 71); ker je že bila tedaj suha (Življenje 11); kar pa ji zdavnaj več ni (ib. 12); veter včasih veje stresa (ib. 13); da bi lahko šla za slučaj vstran, če bi kaj bilo treba prinesiti (ib. 18); kje ti spiš (ib. 21); imel je starec rad dete (ib. 24); roke njegove (ib. 27); je vedno gledala rada (ib. 31); itd.

Neuspelo je tako trganje stavkov: Sedel je mirno in zadovoljno. S pokojnostjo človeka, ki mu je dobro... (Življenje 85). Juli se ni mudilo z možitvijo. Kot bi se celo hotela izogniti temu (ib. 109). Saj mu ni bilo, da bi streljal. Kolikokrat se je vrnil prazen domov, temveč kot bi ga nekaj drugega gnalo (ib. 113). Ferko je bil že ves teden v gozdu. Pri živini, ker je

hlapec pobegnil (ib. 119). Nekoč so jo obiskovali zdaj pa zdaj komaj samo orožniki (Sreča na vasi 13). Z okroglim obrazom kot jabolko, in je imela čudovite oči (ib. 20).

Poleg mnogih eliptičnih stavkov, ki so včasih na mestu, rabi pisatelj često predikat v takih zvezah: ... se je mogel povzpeti on in vsi drugi (Os življ. 14).

Strnjenost sloga razblinjajo tudi nejasni in presplošni izrazi: ... brez vsakega posebnega življenja (ib. 10). »In potem? Potem nič več. — Samo to in to ni nič posebnega« (ib. 51). Nešteto se ponavlja izraz »vse to...« V zadnji knjigi je prešlo pisatelju v maniro, da pričinja premnoge stavke z »ampak«. Prav tam se prepogosto ponavljata, celo na isti strani, besedi »slejkoprej« in »potlej«, ki ju prej skoro nikjer ne zasledimo.

Dočim je v zadnjih dveh knjigah jezik glede slovnične čistosti boljši, pa je vse bolj izumetničen, iskan, abstraktni izrazi se v podajanju kmečkega okolja kar kopičijo, celotni vtis izgublja krajinski, stvaren značaj, ki je ohranjen n. pr. v opisih zemlje. V tako literarno opisnost zaide pisatelj vselej, kadar se odmakne epičnemu podajanju in se preda psihološkemu razglabljanju, svoje osebe pa prikazuje v idejnem modrovanju. Kranjec stoji na prelomu ne le idejno, marveč tudi glede svojega stila: njegov jezik si mora izoblikovati resničnost izraz, osnovan v stvarnem snovnem okolju, ki ga oblikuje — sicer utegne ostati novi zvok, ki ga je uvedel v slovensko knjigo, le folklorni privesek, njegov stil pa bo prešel v neizrazito povprečnost.

Sicer pa se Miško Kranjec sam zaveda teh pomanjkljivosti, kakor je razvidno iz razgovora, ki ga je imel z njim M. Javornik. (Hramovi zapiski, V.-VI). Tam pravi: »Glede ... jezika ... pa imajo nekateri prav. Treba se bo še učiti.« In to je dobro znamenje.

FRANC TERSEGLAV

BENEDETTO CROCE: ZGODOVINA EVROPE V DEVETNAJSTEM STOLETJU

Knjiga s tem naslovom, ki jo je prevedel Stanko Leben, je brez dvoma zanimivo delo, ki na nekaterih točkah nudi več ali manj globok vpogled v zgodovinsko dogajanje in je zato vredno, da se prebere;¹ pisateljev celoten pogled na zgodovino pa ni sprejemljiv, ker izhaja iz zmote, ki označuje njegov znani neoidealizem sploh. Crocejevo mnenje, da je vsak zgodovinski determinizem nepravilen, kakor da je zgodovina vseskozi po nekem vrhovnem zakonu povzročena po razvoju, »v katerem se v borbi s svojimi nasprotji krepi in raste vera v svobodo«, je tako zelo v nasprotju z mnogimi

¹ Ker je knjiga zaradi zmotnih sodb o katolicizmu, ki ga več ali manj istoveti z reakcijo, pa tudi zaradi zgodovinsko neutemeljenih ali enostranskih vidikov glede vloge Cerkve v zgodovini devetnajstega stoletja na indeksu, velja gornje za katoličane le pod določenimi pogoji.